

რატომ არ უნდა გვეშინოდეს გლობალიზაციის

მოკლე შინაარსი

სტატიაში განხილულია და შეფასებულია გლობალიზაციის დადებითი თუ უარყოფითი როლი კაცობრიობის ისტორიაში. ანალიზის შედეგად აღმოჩნდა, რომ გლობალიზაცია არც ისე საშიშია, როგორც ჩვენ გვგონია. მსოფლიოს უნიფიცირებასა და ინგლისურის საერთაშორისო ენად გამოცხადების ბევრი წინააღმდეგობა ხვდება. სტატიაში განხილულია ყველა ეს ხელისშემშლელი ფაქტორი და გამოტანილია სათანადო დასკვნები.

Eter Melkadze

WHY SHOULD NOT BE AFRAID OF GLOBALIZATION

Abstract

The article discusses and evaluates positive or negative role of globalization in human history. The analyses showed that globalization is not as dangerous as we think. The unification of the world and the announcement of English as an international language meet a lot of obstacles.

This article discusses all these major obstacles. Accordingly appropriate conclusions are taken.

საკვანძო სიტყვები: მოქალაქეობრივი ვალდებულებები, ფრანკოფონიული მონდიალიზაცია, რელიგიათა „შეჯახება“, კონსერვაცია, ინოვაცია, პატრიმონია.

Key words: civic rights, francophone mondialization, conservation, innovation, patrimony.

შესავალი. მიუხედავად იმისა, რომ დღეს კაცობრიობის ყურადღება მიპყრობილია გლობალიზაციისაკენ, უამრავი ნაშრომი მიეძღვნა ამ თემას და თითქოს სათქმელიც აღარაფერი დარჩა, მე მაინც შევეცადე სხვადასხვა ავტორზე დაყრდნობით, სხვა კუთხით შევეხებოდი მას, შემერჩია საკუთარი ხედვა და მეჩვენებინა, რატომ არ უნდა გვეშინოდეს გლობალიზაციის. ამისათვის დამჭირდა, გავცნობოდი ისეთ დარგებს და ცნებებს, როგორცაა ენა, ერი (ეთნოსი), იდენტურობა, სახელმწიფო, მოქალაქეობრივი ვალდებულებანი, ენის პოლიტიკა, კულტურა, რელიგია, პატრიმონია, ეკოლოგია და გენეტიკაც კი.

მსჯელობა. გლობალიზაცია გამოიწვია ქვეყნებს შორის ურთიერთდამოკიდებულების ზრდამ. საზოგადოების უმეტესობისათვის გლობალიზაცია ამერიკული მოვლენაა და მას სამი ასპექტი განსაზღვრავს – პოლიტიკა, კულტურა და ეკონომიკა (ალბერი, 2007: 18), ე. ი. გლობალიზაციამ მოიცვა საზოგადოების ყველა სფერო, თვით ადამიანის მენტალიტეტიც კი.

გლობალიზაციის შედეგად უკანა პლანზე გადაიწია ტერიტორიების დაპყრობის ცნებები და წინ წამოიწია ისეთი ცნებები, როგორცაა ძალაუფლება იდეებზე, კრედიტებზე, ტექნოლოგიებზე, ბაზრებზე და ა. შ.

გლობალიზაციას წინააღმდეგობას უწევენ, ერთი მხრივ, საფრანგეთი, რომლისთვისაც იმდენად მიუღებელია მის კულტურაში, ცხოვრების წესებში და ა. შ. ინგლისურ-ამერიკული მოდელის შეჭრა, რომ ამ მოდელს დაუპირისპირა ჯერ ტერმინი მონდიალიზაცია (Monde ფრანგულად ნიშნავს სამყაროს, მსოფლიოს), შემდეგ კი ფრანკოფონიული მონდიალიზაცია. ფრანგული ენისა და გავლენის გასაძლიერებლად იმუშავებენ სხვადასხვა პროექტებსა და პროგრამებს; მეორე მხრივ, აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნები, რომლებმაც XX საუკუნის დასასრულს მიაღწიეს ეკონომიკურ აღმავლობას და მათ „ეკონომიკური ვეფხვები“ უწოდეს. სხვადასხვა ქვეყნებში მცხოვრები მუსლიმები უარს ამბობენ დასავლური კულტურის მიღებაზე, ისინი ამაყობენ თავიანთი ისტორიითა და კულტურით. სწორედ გლობალიზაციის შედეგია რადიკალური ისლამიზმის შექმნა. ისლამური პოლიტიკა და რელიგია თვლის, რომ ისლამმა მსოფლიოში თავისი ადგილი უნდა დაიმკვიდროს, თუნდაც ძალის გამოყენების გზით. მსოფლიო აღმოჩნდა რელიგიათა „შეჯახების“ წინაშე. ისლამისტები თვლიან, რომ დასავლური ნორმები არ არის უნივერსალური. დღეს ისლამისტებისათვის რელიგია არის არა დოქტრინა, არამედ პოლიტიკური იდეოლოგია. ეს კი ნიშნავს, რომ ეროვნული პოლიტიკის ნაცვლად წინ წამოიწია რელიგიამ.

ითვლება, რომ გლობალიზაცია სხვა არაფერია, თუ არა საერთაშორისო კაპიტალიზმის განვითარებების გვიანი ეტაპი, კაპიტალიზმის განვითარების ბუნებრივი ნაყოფი. გლობალიზაციის პროცესში ადამიანთა საზოგადოებას ჯერ კიდევ არ დაუკარგავს ისეთი ატრიბუტები, როგორცაა ენა, ეთნოსი, ერი, იდენტურობა, რელიგია, კულტურა, სამშობლოს ცნება და მოქალაქეობრივი ვალდებულებები.

გლობალიზაციის პროცესების დროს ეროვნული კულტურების, ეკონომიკური სისტემების და სახელმწიფოს გამყოფი საზღვრები ქრება, მაგრამ ერები სახელმწიფოებს ჯერ კიდევ ინარჩუნებენ, ალბათ მომავალშიც შეინარჩუნებენ მნიშვნელოვან და განსაკუთრებულ სამთავრობო ფუნქციებს მაინც, რადგან წინა პლანზე დგება ეროვნული შეგნება. ერებს აქვთ საკუთარი ენა, კულტურული ტრადიციები და საკანონმდებლო სისტემები, რომლებიც მთლიანად არ ემორჩილებიან ინგლისურ-ამერიკული მოდელის მოთხოვნებს (პერსტი, 2005: 7). თითქოს მთელი კაცობრიობა (გამყრელიძე, 2008: 483) ერთიან სამყაროში ცხოვრობს, მაგრამ ყოველი კონკრეტული საზოგადოება და კულტურა მისთვის სპეციფიკურ გარემოში არსებობს.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ კაცობრიობა დაყოფილია ერებად. ერები თავიანთ ინტერესს ახორციელებენ სახელმწიფოს მეშვეობით.

ზ. დავითაშვილის განმარტებით (დავითაშვილი, 2003: 21), სახელმწიფო არის პოლიტიკური ხელისუფლების განსაკუთრებული, ორგანიზებული ინსტიტუტი, რომელსაც აქვს მართვის და იძულების სპეციალური აპარატი, რითაც იგი ახორციელებს ხელმძღვანელობას საზოგადოებაზე და უზრუნველყოფს მის ინტეგრაციას. სახელმწიფოს მახასიათებლებია: მუდმივი მოსახლეობა, ზუსტად განსაზღვრული ტერიტორია, ხელისუფლება ტერიტორიაზე და მოსახლეობაზე კონტროლის უზრუნველყოფა. ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს საზოგადოების ორგანიზაცია და მართვა კანონების საფუძველზე. ასევე, სახელმწიფოს არსებობის აუცილებელი პირობა არის სუვერენობა და სხვა სახელმწიფოთა მხრიდან მისი სახელმწიფოებრიობის აღიარება. სახელმწიფოს არსებობის ერთ-ერთი და მთავარი ატრიბუტი არის ენა: ასევე სხვადასხვა სიმბოლოები, ემბლემები, დროშა, ჰიმნი, დღესასწაულები და სხვადასხვა ინსტიტუციები. უნდა ითქვას, რომ სახელმწიფოებსა და ერებს შორის არ არსებობს ერთმნიშვნელოვანი შესაბამისობა. არსებობს ისეთი სახელმწიფო ენები, რომლებიც ერთზე მეტ ქვეყანაში გამოიყენება, მაგ., ინგლისური და ფრანგული. ზოგიერთ ქვეყანაში ერთზე მეტი სახელმწიფო ენაა, რომლის საუკეთესო მაგალითი შვეიცარიაა.

სახელმწიფოს აქვს თავისი ვალდებულებები მოქალაქეების მიმართ, მაგრამ მოსახლეობასაც აქვს მოქალაქეობრივი

ვალდებულებები. შნაპერი წერს (შნაპერი, 2007: 14-15), რომ ისტორიულ ერებში მოქალაქეობის ვალდებულებების აღზრდა ნიშნავს ეროვნული ღირებულებების გადაცემას. ეს ძალიან ძნელია. ეროვნული ღირებულებები - ენა, კულტურა, ისტორია, საერთო ინსტიტუციები და მითები - კოლექტიური მემსიერების საფუძველია და ყველა ერისათვის მნიშვნელოვანია, რადგან ეს არის საუკუნეების მანძილზე ჩარჩენილი გრძნობები. მოქალაქეობრივი ღირებულებები აბსტრაქციულიც არის და ნაციონალურიც. მოქალაქეობრივი ღირებულებები ეყრდნობიან ადამიანთა სამოქალაქო, იურიდიული და პოლიტიკური უფლებების თანასწორობას და ამაგრებენ სამართლებრივ სახელმწიფოს, ადამიანის უფლებათა პატივისცემას.

მოქალაქეობრივი აღზრდა გულისხმობს ასევე პოლიტიკის მნიშვნელობის გადაცემასაც.

აქ შეგვიძლია დავამატოთ ბიულოვის (ბიულოვ, 2007: 19) შემდეგი გამონათქვამი: „ბავშვს აქვს სახელი და გვარი, პირველი მას ეკუთვნის, მეორე კი მამამისს. გვარის ტარება დიდი პასუხისმგებლობაა“.

ერი სახელმწიფოს შემქმნელი და ეთნოსის უმაღლესი საფეხურია. იგი არის (წერეთელი, 1990: 89, 93, 106, 207) განსაზღვრული, კონკრეტული, სოციალური ორგანიზმი. ერი კაცობრიობისაგან განსხვავდება იმით, რომ მას აქვს სოციალური შინაარსი და საზოგადოებრივი სინამდვილე. კაცობრიობას არ აქვს სოციალური შინაარსი, მას არ მოეპოვება საკუთარი ენა და პოლიტიკური ორგანოები, იგი არის ფიქცია და არა საზოგადოებრივი სინამდვილე; საზოგადოება არ არის ინდივიდუალობა, იგი პიროვნებას ვერ ქმნის. პიროვნებას მხოლოდ ერი ქმნის და ერის გარეშე პიროვნება არ არსებობს. სახელმწიფო არ არის ერთი სოციალური ორგანიზმი, იგი არის სახელმწიფოთა და ერთა კავშირი. ერი საზოგადოებისგანაც განსხვავდება და სახელმწიფოსგანაც. ერი არის კონკრეტული საზოგადოება, რომელსაც შეუძლია შექმნას სახელმწიფო ან თავისი საკუთარი ელემენტებით ან სხვა ერთა დაპყრობით. ერს, როგორც კონკრეტულ საზოგადოებას, თავისი ისტორია აქვს. ხალხიც არ არის მჭიდრო სოციალური ორგანიზმი, იგი არის ორგანული მასალა ენის ორგანიზმის შესაქმნელად. ერი კი არის სუპერ თუ ჰიპერ ორგანიზმი, რომელიც შედგება ერთ-გვარი ან მრავალგვარი სოციალური მასალისაგან, რომელიც

ქამთა განმავლობაში ქმნის საერთო ცხოვრებისათვის მოწესრიგებულ შემადგენელ ერთეულებს, ანუ საზოგადოებას ყველა მისთვის დამახასიათებელი ორგანიზმით – ენით, სარწმუნოებით, მეცნიერებით, ზნეობით, ხელოვნებით, სამართლით და პოლიტიკით, საზოგადოების განსაკუთრებული ისტორიით, ტიპით, თვითშეგნებით, სრული ინდივიდუალობით. ერის ცნება დაკავშირებულია სახელმწიფოსთან, განსხვავებით ეთნოსისაგან. ერთი სახელმწიფოს შემადგენლობაში შეიძლება მრავალი ეთნოსი შედიოდეს. სიტყვა „ეთნოსი“ ნიშნავს ხალხს, ხოლო ეთნოლოგია წარმოადგენს ეთნოსის, მისი ეთნიკური კულტურისა და ეთნოსთა შორის ურთიერთობების კვლევას. ეთნოლოგია შეისწავლის ნაციონალურ ურთიერთობებს და პროცესებს. ეთნიკური ცნობიერება ყალიბდება ეთნიკური კულტურით და ტრადიციებით. ეთნოსის ცხოვრებაში ხდება ცვლილებები და იცვლება მისი მატერიალური თუ სოციალური ყოფა – ენა, რელიგია, სოციალური სტრუქტურა და ა. შ. (თოფჩიშვილი და სხვები, 2010: 179).

ერს ქმნის ენა. ბუნებრივი ენა, ანუ ის ენა, რომელზედაც ადამიანები ლაპარაკობენ, დაკავშირებულია ადამიანის წარმოშობასა და არსებობასთან. ენა არის ადამიანისა და სოციალური ისტორიის გასაღები, საზოგადოების კანონებთან მისადგომი გზა, იგი განუყოფელია საზოგადოებისაგან და მჭიდროდ არის მასთან დაკავშირებული. ჰუმბოლდტი ენას ადამიანის გონის უმთავრეს მიღწევად თვლიდა (გამყრელიძე და სხვ. 2003: 464). ენა არის კანონზომიერად განვითარებული სემანტიკური, ანუ ნიშანთა სისტემა და მას აქვს სოციალური დანიშნულება. იგი არის ადამიანთა შორის საკომუნიკაციო ფუნქცია, ინფორმაციის გადაცემის საშუალება. ენა გამაგრებული უნდა იყოს ნაციონალური და სახელმწიფო პროცესებით, ენის არსებობა და განვითარება მთლიანად დეტერმინებულია საზოგადოების არსებობით და განვითარებით.

ენა და აზროვნება საზოგადოებრივი საქმიანობის ორი განსხვავებული, მაგრამ განუყოფელი და ერთმანეთზე მიბმულია. აზროვნება არის რეალური ობიექტის ასახვის უმაღლესი ფორმა, ხოლო ენა არის აზროვნების ნიშნებით გაფორმებისა და ადამიანებს შორის ინფორმაციის გაცვლის საშუალება. ენა ისეთი სისტემაა, რომელიც მხოლოდ საკუთარ წესებს ემორჩილება.

ენა ისტორიული დოკუმენტია და მისი როლი დიდია ეთნოგრაფიასა და ანთროპოლოგიაში. ენა არის იდენტურობის დამადასტურებელი და კულტურის გამოხატვის საშუალება. ენის საშუალებით ხდება ცოდნის დაგროვება, რომელიც გადაეცემა თაობიდან თაობას.

როგორც სოსიური ამბობს (სოსიური, 1997: 62), ენა არის სოციალური პროდუქტი, ანუ კოლექტივის მიერ მიღებულ პირობათა ერთიანობა. სწორედ ეს სოციალური პროდუქტი არსებობს ადამიანის ტვინში.

საზოგადოებრივი კავშირების საფუძველზე აღმოცენდება ერთიანობა, რომელიც თავის კვალს ამჩნევს ამ საერთო ენას და, პირიქით, რაღაც დოზით ენის ერთობით იქმნება ეთნიკური ერთიანობა. საზოგადოებრივი კავშირების საფუძველზე აღმოცენებული ერთიანობა უსასრულოდ მნიშვნელოვანი და არსებითია. ამ ურთიერთობას სოსიური (სოსიური, 1997: 260) ეთნიზმს უწოდებს. ეს ერთიანობა ემყარება მრავალფეროვან ურთიერთმიმართებებს რელიგიის, კულტურის, ერთიანი თავდაცვის და ა. შ. სფეროებს შორის ყოველგვარი პოლიტიკური კავშირების გარეშე. ასეთი მიმართებები მყარდება სწორედ ეთნიზმსა და ენას შორის.

ყველა სახელმწიფოს გააჩნია გამოცხადებული თუ გამოუცხადებელი თავისი ენობრივი პოლიტიკა. ენა და პოლიტიკური ისტორიაც კავშირშია ერთმანეთთან. ლინგვისტური პოლიტიკა შეგნებულად თუ მიზანმიმართულად დიდ გავლენას ახდენს ენაზე. დიდია სახელმწიფოს შიდა პოლიტიკის როლი ამა თუ იმ ენის ცხოვრებაში. მაგ., შვეიცარიაში რამდენიმე სახელმწიფო ენა თანაარსებობს, საფრანგეთი კი მიისწრაფვის ენის ერთიანობისაკენ. ხოლო ენისა და პოლიტიკური ისტორიის ურთიერთკავშირის მაგალითად გამოგვადგება ყველასათვის ცნობილი რომის იმპერიის მიერ დაპყრობები, რომლებმაც მრავალმხრივი გავლენა იქონია ენაზე. დაპყრობის განსხვავებულ ფორმას, კოლონიზაციას, გადააქვს თავისი ენა სხვა გარემოში, რაც ცვლილებებს იწვევს ადგილობრივ ენებში და წარმოიქმნება პიჯინებისა თუ კრეოლური ენების სახით ახალი ენები.

ის სახელმწიფო, რომელიც არ აცხადებს ოფიციალურ ლინგვისტურ პოლიტიკას, მაგ., აშშ, ამით სახელმწიფო და მისი ადმინისტრაცია ხელს უწყობენ უმრავლესობის ენის იმპერიალიზმს სხვა ენების საზიანოდ. ლინგვისტური უნიფიკაციის ხელ-

შემწყოები არგუმენტები სხვა არაფერია, თუ არა ლინგვისტიკური პოლიტიკა, როგორც ამბობენ, ლინგვისტური პოლიტიკა არის ომი ენებს შორის.

ადამიანის იდენტურობის გამომხატველი არის ენა. მიუღერი წერს (მიუღერი, 2007: 35, 39, 42), რომ მეხსიერება და დავიწყება ისტორიულად ერთმანეთთან დაკავშირებული ცნებებია. მეხსიერების ფუნდამენტური ფორმა არის ინდივიდუალური მეხსიერება, იგი სუბიექტურია და ევრდნობა პირად გამოცდილებას. კოლექტიური შემეცნება კი შეესაბამება კოლექტიურ მეხსიერებას. კოლექტიური მეხსიერებით გაჟღერებულია სოციალური ჯგუფები, თაობები, ერები და ამ ყველაფერს ეფუძნება იდენტობა.

არ არსებობს განვითარებული ცივილიზაცია ისტორიული მეხსიერების გარეშე. სწორედ ისტორიულ მეხსიერებაში იბეჭდებოდა იდენტობა. მიუღერის აზრით, პიროვნებებს თავიანთ სიმბოლურ ღირებულებებს აწმყო აძლევს, რითაც განისაზღვრება ისტორიული მეხსიერება. პიროვნების იდენტობა არ შეიძლება მხოლოდითი შემოიფარგლოს, იგი კოლექტიურია. თითოეული პიროვნების იდენტობა დამოკიდებულია იმ როლზე, რომელიც მან შეასრულა ინდივიდუალურ, სოციალურ, რეგიონალურ და ეროვნულ სფეროებში. ესა თუ ის ინდივიდი ეკუთვნის განსაზღვრულ თაობას, განსაზღვრულ აღმსარებლობას, ერს, სოციალურ ჯგუფს, ამა თუ იმ პროფესიულ კატეგორიას, ფორმაციის სხვადასხვა დონეს. თავისი არსებობის მანძილზე მისი ცხოვრების სიტუაციები იცვლება დაწყებული ბავშვობიდან მამობამდე ან დედობამდე, მოსწავლიდან მასწავლებლობამდე, ახალგაზრდობიდან პენსიონერობამდე და ა.შ. ერთი სიტყვით რომ ვთქვათ, ინდივიდი გადის რამდენიმე იდენტობას მისი ცხოვრების მანძილზე. თითოეული ერი ეპოქისა და ადგილის მიხედვით ხედავს, თუ როგორ ვითარდება და იცვლება მისი იდენტობა. ამას ემატება ღირებულებათა მუტაცია თაობიდან თაობაში, რაც დაკავშირებულია ისტორიული მეხსიერების ევოლუციასთან. მეხსიერების გაქრობასთან ერთად ქრება იდენტობა.

ჟურნალში Synergies Monde (2006: 52) ვკითხულობთ, რომ სკოლაში, სადაც მყარად არის გამჯდარი ეროვნული იდენტობა, შეუძლებელია ეროვნული კულტურის ფუნდამენტი შეასუსტოს უცხო ენასა და უცხო კულტურასთან კონტაქტმა. ამიტომ მათ სკოლაშივე უნდა ჩავუნერგოთ, რომ ისინი ერთდროულად მიეკუთვნებიან ერთ რომელიმე რეგიონს, ერს, კულტურას და სახელმწიფოს.

ასე რომ, ეთნოსის მიერ დაგროვებული გამოცდილება შე-
მონახულია ინფორმაციის სახით კოლექტიურ კულტურაში.

ყოველ ერს (ეთნოსს) თავისი კულტურა აქვს. კულტურა არის ყველაფერი ის, რაც სახელმწიფომ დღემდე შექმნა. ენისა და კულტურის გარეშე ადამიანი ვერ იარსებებს, მეცნიერებაში ეთნიკურ კულტურას ტრადიციულ კულტურასაც უწოდებენ. ეთნიკური კულტურა ხელს უწყობს ეთნოსის შენარჩუნებას, შეიძლება არსებობდეს სხვადასხვა ხალხები ერთი ენით, მაგრამ არ არსებობს ორი ეთნოსი ერთი კულტურით (თოფჩიშვილი, 2013: 248-249, 255).

დავითაშვილი (დავითაშვილი, 2003: 462) წერს, რომ ადამიანის ცხოვრების ასპექტები იმით განისაზღვრება, რომ ეს ადამიანი საზოგადოების წევრია. ამგვარი ასპექტების ერთობლიობა კულტურას წარმოადგენს. კულტურა არის ის, რასაც ადამიანი, როგორც საზოგადოების წევრი, ითვისებს.

იუნესკოს (იხ. დასახელებულ ლიტერატურაში) კულტურის განსაზღვრებაში, რომელიც მე ყველაზე სრულყოფილად მივიჩნე კულტურის განსაზღვრებათა შორის, ვკითხულობთ: „კულტურა ყველაზე ფართო გაგებით, განიხილება როგორც განმასხვავებელ ნიშანთა – სულიერი და მატერიალური, გონებრივი და ემოციური მთლიანობა, რაც ახასიათებს საზოგადოებას ან სოციალურ ჯგუფს. კულტურა, გარდა ხელოვნებისა და ფილოლოგიისა, მოიცავს ცხოვრების წესებს. ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებს, ღირებულებათა სისტემებს, ტრადიციას და რწმენას.

ადამიანის დონეზე, კულტურა შექმნილი ცოდნის, განათლების, განსწავლულობის ერთიანობაა.

კოლექტიურ დონეზე, კულტურა მოიცავს სოციალურ, რელიგიურ და ა. შ. სტრუქტურათა ერთიანობას და ისეთ კოლექტიურ ქცევებს, როგორცაა გონებრივი, არტისტული, მხატვრული, ხელოვნების მანიფესტაცია და ა.შ., ე. ი. ყველაფერ იმას, რაც ახასიათებს საზოგადოებას.

კულტურა არის ცოდნათა ურთიერთობა, რომელიც გადაიცემა სარწმუნოების, განსჯისა და გამოცდილების სისტემებით და რომელიც მას ავითარებს ადამიანის ქცევებში ბუნებასთან და სამყაროსთან მიმართებაში. კულტურა მოიცავს ყველაფერს, რაც იგულისხმება „სივრცის“ მონაპოვარში დამოუკიდებლად მისი ინსტიტუტური მემკვიდრეობისა, რომელიც ბუნებრივი და

თანდაყოლილია. ამგვარად, სიტყვა „კულტურა“ იძენს განსხვავებულ დეფინიციებს იმ კონტექსტის მიხედვით, რომელშიც იგი გეხვდება.

პატრიმონიული, ანუ არამატერიალური კულტურა თაობიდან თაობას გადაეცემა. იგი მუდმივად წარმოიქმნება ხოლმე გაერთიანებებსა და მათ შიგნით მყოფი ჯგუფების მიერ მათი ურთიერთქმედებით ბუნებასთან და თავიანთ ისტორიასთან ერთად და მათ ანიჭებს იდენტობას, უწყვეტობას, რაც ხელს უწყობს მრავალფეროვანი კულტურისა და ადამიანის შემოქმედების პატივისცემის პროპაგანდას.

აქედან გამომდინარე, ვამბობთ, რომ ყოველ ერს, ანუ ეთნოსს თავისი კულტურა აქვს. კულტურა არის ყველაფერი ის, რაც კაცობრიობამ შექმნა დასაბამიდან დღემდე. კულტურის, ისევე როგორც ენის გარეშე, ადამიანის არსებობა წარმოუდგენელია.

ეროვნული ენა კულტურის უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია. მართალია, კომუნიკაციის დამყარების მთავარი საშუალება არის ენა, მაგრამ იგი ერთადერთი არ არის; კულტურული კონცეფციებიც დაკავშირებულია შეტყობინებასთან და საკომუნიკაციო კოდში შედის. კულტურის დიდი დონე ხელს უწყობს სპეციალური ენების შექმნას, როგორცაა იურიდიული ენა, სამეცნიერო ენა, ტერმინოლოგია და ა. შ. (სოსიური, 1997: 59).

არამატერიალურ კულტურაში იგულისხმება სულიერი კულტურა, ანუ ადამიანის სულიერი ცხოვრების სპეციფიკური სფეროები – რელიგია, ტრადიცია, ადათ-წესები და ა.შ.

რელიგიის არსი მდგომარეობს ადამიანის სულის გადარჩენაში სამუდამო ცხოვრებისათვის, გლობალიზაცია კი ცდილობს ადამიანიც უნიფიცირებული გახადოს. რელიგია ყველაზე დიდ წინააღმდეგობას უწევს გლობალიზაციის მაუნიფიცირებელ გავლენას. სწორედ ამიტომ გლობალიზაცია და რელიგია ურთიერთდაპირისპირებული იდეურ-მსოფლმხედველობითი სისტემებია. აქ უნდა ითქვას, რომ ყველა რელიგია რაღაცით ჰგავს გლობალიზაციას იმით, რომ ერთი რწმენის ადამიანებს აერთიანებს, თუმცა მისი ექსპანსია ძნელი წარმოსადგენია, თანაც, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ რელიგია დოგმატურია, რაც იყო საუკუნეების წინ, ისევე რჩება, ე.ი. იგი ძალიან მდგრადია.

რელიგია გამუდმებით ქადაგებს გლობალიზაციის საწინააღმდეგოდ, რადგან გლობალიზაციის საფუძველი ლიბერალიზმია. ლიბერალიზმი იმით არის საშიში, რომ არღვევს ხალხისა და ბუნების მიერ დაწესებულ წესებს და როგორც

კოსინეკო (იხ. დასახელებულ ლიტერატურაში) ამბობს, რელიგიური ჭეშმარიტებანი აბსოლუტური სახისაა და ინარჩუნებენ ღმერთისა და მისი წინასწარმეტყველების დაწესებულ მცნებებს. ამგვარად, მსოფლიო რელიგიებმა შეიძლება დათმონ რაღაც უმნიშვნელო, მაგრამ ინარჩუნებენ მთავარს და ღირებულს. თანაც, დღეს რელიგიას გააჩნია საკმაოდ მაღალი ავტორიტეტი; თვით პოლიტიკური ლიდერებიც კი მიმართავენ მას საჭიროებისდა მიხედვით.

ყოველივე იმის საფუძველზე, რაც ზემოთ ვთქვით, განვიხილოთ გლობალიზაციის დადებითი და უარყოფითი მხარეები და შევაფასოთ ისინი.

დავიწყეთ ენით.

ენა ცოცხალი ელემენტია, ამიტომ ისიც იცვლება, ვითარდება და კვდება კიდევც.

მშობლიური ენა მჭიდროდ და მრავალმხრივ არის დაკავშირებული საზოგადოებაში ადამიანის ცხოვრების მრავალ მხარესთან.

ტექნიკისა და ეკონომიკის სწრაფი განვითარება, ღია საინფორმაციო სივრცე, ინტენსიური გარე ურთიერთობები გაუღენას ახდენენ ენაზე, რამაც შეიძლება გაამდიდროს ენაც, კულტურაც და ტრადიციაც. ინგლისური ენის პოპულარიზაციას ხელი შეუწყო საინფორმაციო ტექნოლოგიების ზრდამ, ინგლისური კი ტექნოლოგიების ენაა. რადგან ყველა სახის ინფორმაცია ვრცელდება ამ ენაზე, ამიტომაც მრავლდება ტექნიკური ტერმინების და არა მხოლოდ მათი ხმარება სხვა ენებში. ნეოლოგიზმები კარგია, ისინი ენას ამდიდრებენ, მაგრამ თუ ისინი ბარბარიზმებად გადაიქცევიან, ეს ძალიან ცუდია. ბარბარიზმები ენას აბინძურებენ. ენა კი ღვთით ბოძებული საუნჯე და იდენტურობის გამომხატველია. ყოველთვის ითვლებოდა, რომ კარგ ენაზე ლაპარაკი ნიშნავდა ენის ლექსიკურ და გრამატიკულ ერთეულთა სწორად და ზუსტად ხმარებას, ყოველგვარი მინარევების გარეშე. დღეს საქართველოში ქართულად ლაპარაკის დროს ინგლისური სიტყვების ჭარბად ხმარება მოდად იქცა. მხმარებელი ამით ხაზს უსვამს თავის უპირატესობას მათზე, ვინც ინგლისური არ იცის. ეს განსაკუთრებით ეხება მედიის წარმომადგენლებს და „ახალ თერგდალეულებს“. თუ ინგლისურ სიტყვას აქვს შესატყვისი ქართულში, რატომ უნდა ვიხმაროთ ინგლისური სიტყვა? ჩვენმა წინაპრებმა ხომ მოახერხეს და მოძებნეს კალათბურთი, ფეხბურთი, ფრენბურთი და

ა. შ. როცა ერთი ენა განიცდის მეორე ენის გავლენას, განსხვავებული გრამატიკული ელემენტი ქრება, რაც ენას აღარიბებს, ხოლო ენის ლექსიკა ასეთი მჭიდრო კონტაქტის დროს მდიდრდება. თუმცა ეს უნდა მოხდეს ისეთი სიტყვებით, რომლის შესატყვისი ქართულად არ გვაქვს, მაგ. კომპიუტერი, მაგრამ ფრანგებმა მასაც მოუძებნეს ფრანგული შესატყვისი. მე მაინც დიდი იმედი მაქვს, რომ მოიძებნება გონიერი ხალხი და ჩვენ ყველა ერთად შევებრძოლებით „ახალ თერგდალეულებს“. ჩვენ ხომ საუკუნეების მანძილზე გავუძელით რუსული ენისა და რუსული ენობრივი პოლიტიკის გავლენას. მართალია, ვისესხეთ ლექსიკური ელემენტები, მაგრამ ენის სტრუქტურა უცვლელი დარჩა.

გლობალიზაციის მთავარი მამოძრავებელი ძალა ინტერნეტია. მისი საშუალებით შეიძლება დაუკავშირდეს მთელ მსოფლიოს, მიიღო ნებისმიერი ინფორმაცია, გაეცნო სხვა ქვეყნების კულტურას და ა.შ.

თუმცა აქვე უნდა ითქვას, რომ ამერიკული ინგლისური და კულტურა სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვა, ანუ განსხვავებული სახით ვრცელდება.

საერთოდ, რომელიმე ენის საერთაშორისო ენად გადაქცევას ხელს უწყობს ექსტრა-ლინგვისტური, პოლიტიკური, ეკონომიკური და კულტურული ფაქტორები, ასევე ლინგვისტურიც. დღეს ინგლისურს გლობალურ ანუ მსოფლიო ენას უწოდებენ. ერთი საერთო ენა ლათინიზაციის პერიოდსაც კი ვერ მოჰყვა, თუმცა ლათინური გახდა რომანული ენების დედაენა და რამდენიმე განსხვავებული ენის წარმოქმნის საფუძველი და მათ რომანული ენები ეწოდება.

ლინგვისტური უნიფიკაციის არგუმენტები, ანუ შეიქმნას ყველასათვის ერთი საერთო ენა, უფრო პოლიტიკურია, ვიდრე ლინგვისტური.

ჯერჯერობით ინგლისურის გავრცელება როგორც მეორე საყოველთაო ენისა, ძალიან წააგავს რუსული ენის პროპაგანდის ეპოქას საბჭოთა კავშირის ქვეყნებში. სურვილი იმისა, რომ ინგლისური გავრცელდეს როგორც „მეორე მშობლიური ენა“, არღვევს ადამიანთა იდენტობას.

როგორც აჟეჟი ამბობს (აჟეჟი, 2000: 363, 365, 367) ინგლისური ენის იმპერიალიზმს იგივე ადგილი უკავია, რაც ენების სიკვდილის ფაქტორებს. საქმე ისაა, რომ ადამიანები, რომლებიც ერთ ენაზე - ინგლისურზე მეტყველებენ, უპირატეს მდომარეობაში

იმყოფებიან. ინგლისური ენის ცოდნა თითქოს მოდერნიზაციისა და პროგრესის აუცილებელ პირობად იქცა. მულტილინგვიზმი ასოცირდება ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ჩამორჩენილობასთან, თითქოს წინსვლის ერთადერთი გზა ინგლისურის ცოდნაა. ანგლოფონები არაფერს არ კარგავენ, თუ ისინი სხვა ენას ისწავლიან, რადგან არ ხდება ინგლისური ენის სუბსტიტუცია, მეორე მხრივ, ინგლისური ენის ცოდნა ადამიანებს აძლევს გარანტირებულ მომავალს და კარიერას. თუ ადამიანმა იცის ინგლისური და კომპიუტერი, იგი ადვილად აღწევს სასურველ მიზანს.

დღეს სიკვდილის მუქარა, რომელიც აწვება ენებს, იღებს ინგლისურის სახეს და ავტორი ფიქრობს, რომ ყველაზე წინდახედული ანგლოფონებიც კი არ ისურვებდნენ სამყაროს, სადაც ერთმანეთს მიმართავდნენ მხოლოდ ერთ ენაზე.

უნდა ითქვას, რომ ინგლისური ენის გლობალურ ენად აღიარებასა და წარმატებას კიდევ ერთი დიდი ხელშემწყობი ფაქტორი აქვს – ინგლისურ ენას აქვს მარტივი სტრუქტურა და სასწავლად ადვილია, თუმცა კარგ ინგლისურ ენაზე ლაპარაკი ძალიან ძნელია.

სტატიის ამ ნაწილს დავამთავრებდი იმით, რომ, როდესაც ჟურნალისტმა ჰკითხა სენ ჟერის, ნობელის პრემიის ლაურეატს ლიტერატურის დარგში, თუ რატომ წერდა იგი „იდიშზე“, მაშინ, როდესაც ეს ენა სულს დაფავდა, მან უპასუხა: „მე მიყვარს ფანტომების ისტორიები. გარდა ამისა, მე ვფიქრობ, რომ ეს ენა აღსდგება და მაშინ რას წაიკითხავს ყველა ის ებრაელი, როდესაც ისინი გონს მოეგებიან და დაუბრუნდებიან ცხოვრების ნირს, თუ კი მე არ დავწერ იდიშზე“.

რაც შეეხება კულტურას, უნდა ვთქვათ, რომ მისთვის დამახასიათებელია სახეცვლილება. კულტურები და კულტურული ფორმები იბადებიან, ვითარდებიან, აღწევენ აპოგეას, მცირდებიან და ქრებიან. ახალი კულტურები და მათი ფორმები ძველ ნანგრევებზე ჩნდებიან. ეს ნანგრევები ინერტულნი არ არიან, ისინი ახალ კულტურას ინფორმაციას აწვდიან (კოლოკვიუმი... 2006: XI)

კულტურის ისტორიაში ურთიერთგავლენის ფაქტორები შეიმჩნევა, ადგილი აქვს კულტურის კულტურაზე დაშრევებას, ანუ კულტურულ სუბტრატებს, აღსტრატებს და სუპერსტრატებს.

კულტურას ახასიათებს ერთდროულად როგორც სიახლის-კენ, ანუ ინოვაციისკენ სწრაფვა, ისე არსებულის შენახვა, ანუ კონსერვაცია, კონსერვაცია და ინოვაცია კულტურის თანამდევითვისებებია. ეს ურთიერთდაპირისპირებაა და განაპირობებს კულტურის ისტორიულობას, უწყვეტობას, ფორმათა ცვლადობას, ანუ ახლის დამკვიდრებას და მყარი ფორმების შექმნას. კულტურის შედარებით მყარი ფორმებია მითოსი, ენა, რელიგია, ზნეობა, დინამიურობა, განახლება (ყულიჯანაშვილი, 2001: 140-142, 145, 159).

კულტურა არის წარსულის მეხსიერება, ანუ ისტორიული მეხსიერება. წყვეტა კი ნიშნავს კულტურის მატარებელი ხალხის მეხსიერების შეწყვეტას, ანუ სიკვდილს. კულტურული მეხსიერება რამდენიმე სახით არსებობს, რომელშიც დაფიქსირებულია ამ კულტურის მატარებელი ხალხის „ბიოგრაფია“.

კულტურის ენა პოლისემიურია, კულტურის ენის დიფერენცირება ხდება ადამიანის მოღვაწეობის სახეების მიხედვით და სინამდვილისადმი მისი დამოკიდებულებით.

კულტურას ადამიანი ქმნის, ამდენად, იგი კულტურის სუბიექტია. როცა იქმნება მულტიკულტურული გარემო, კულტურები პერმანენტულ ურთიერთობაში შედიან ერთმანეთთან, რაც თითოეული მათგანის „თავდაპირველი“ კულტურის ცვლილებებს ან გაქრობას იწვევს.

თითოეულ საზოგადოებას გააჩნია თავისი საკუთარი კულტურა და უშვებს თავის წიაღში სხვადასხვა კულტურას. აქედან გამომდინარე, არსებობს კულტურათა სიმრავლე, რომლებიც ერთმანეთს ხვდებიან, ეწინააღმდეგებიან, შეერევიან და, ბოლოს გარდაიქმნებიან.

კულტურათა თანაარსებობა სემიოტიკურად შეიძლება წარმოდგენილ იქნას ერთი მოდელით, რომელიც ერთდროულად არის სისტემურიც და დიფერენციალურიც. ამ მოდელის მიხედვით, თითოეული კულტურა იღებს თავის ღირებულებას იმ კულტურებთან მიმართებაში, რომლებიც მათთან ერთად იზიარებენ ერთსა და იმავე განსაზღვრებათა ერთობლიობას, პროდუქტიულობისა და ინტერპეტაციული თვალსაზრისით. ასიმილაციას და დისიმილაციას შეუძლიათ შეამცირონ ან გაზარდონ კონტრასტები კულტურათა შორის. კულტურათა შორის ამ განმასხვავებელ ნიშანთა ურთიერთმიმართება უნდა განიხილებოდეს კულტურათა შორის მშვიდობიანი თანაარსებობის კუთხით. ისევე როგორც ენის, კულტურის ძალაც იზომება შემდეგ

კრიტიკურიუმებით: პიროვნებათა რაოდენობა, სამხედრო და ეკონომიკური ძალა, გეოგრაფიული სივრცის ფლობა-დაკარგვა, კულტურული პრესტიჟი და ა.შ.

კულტურული ევოლუცია ბიოლოგიური ევოლუციის ანალოგიით განიცდის მუტაციას, რაც შემდეგ გადაიცემა კულტურის „გენებით“, რომელზეც სოციალური გარემოცვა ზეწოლას ახდენს, რის შედეგადაც კულტურა ან უნდა გაქრეს, ან პირიქით, უნდა მოხდეს ექსპანსია. კულტურული სტაბილურობა არ არსებობს.

ადამიანის ცხოვრებაში ღირებულებათა სისტემა მნიშვნელოვანია. დანარჩენ კულტურებს ისინი წარმართავენ.

მარადიული ღირებულებებია: მამული, ენა, სარწმუნოება, რომლებსაც ერთგულად უნდა ვემსახუროთ, რაც შეეხება ალიანსებს, კავშირებს, როგორებიცაა ევროკავშირი, ნატო, ისინი არ მიეკუთვნებიან მარადიულ ღირებულებებს, ისინი დროებითი ღირებულებებია. დღეს არის, ხვალ შეიძლება აღარ იყოს ან გარდაიქმნას. გლობალიზაციასაც ამ თვალსაზრისით უნდა შევხედოთ. ხვალ რა იქნება, არავინ იცის.

ჩვენ თუ რაიმე დაგვღუპავს, ეს არ იქნება არც გლობალიზაცია, არც რაიმე სხვა გაერთიანება, ეს იქნება „ზნეობრივი კანონის უქონლობა ჩვენში“, რამაც შეიძლება ქვეყანა დააკნინოს. ჩვენ არ უნდა დავცილდეთ ჩვენს ღირებულებებს.

ევროპასთან გვაკავშირებს ქრისტიანობა, სარწმუნოება, ანტიკურობა, რამაც განსაზღვრა ის, რომ ჩვენ მივისწრაფვით დასავლეთისკენ და არა აზიისაკენ.

ჩვენ არ მივღვეთ პრინციპს კანონი არის ჩემში, ჩვენი პრინციპია: კანონი არ არის ჩემში.

მამულს, ენას, სარწმუნოებას ალბათ უნდა დაემატოს ზნეობა, რომელიც დღეს ჩვენ ასე ძალიან გვაკლია.

ოჯახური და რელიგიური მჭიდრო კავშირები თამაშობს თავის როლს ენისა და კულტურის შენარჩუნების ფაქტორში. ამ ორ ფაქტორთა ურთიერთმიმართება ლოგიკურია: რელიგიური ფაქტორი აძლიერებს ტრადიციებს, რომლებიდანაც მთავარია ასაკოვანი ადამიანების პატივისცემა, რომელიც არის ყველაზე სარწმუნო გარანტია წინაპართა ენისა და კულტურის შესანარჩუნებლად.

იუნესკოს (იხ. ლიტერატურაში) მიერ პატრიმონიული არამატერიალური კულტურის განმარტებაში ნათქვამია: სწორედ არ-

ამატერიალური კულტურული პატრიმონია გადაეცემა შთამომავლობიდან შთამომავლობას, განუწყვეტლივ იქმნება თავ-თავიანთი საზოგადოებები, გაერთიანებები და ჯგუფები, რომლებიც თავიანთი ურთიერთმიმართებით ბუნებასა და თავიანთ ისტორიასთან მათ აძლევს იდენტურობისა და უწყვეტობის შეგრძნებას, ხელს უწყობს კულტურული მრავალფეროვნების პატივისცემას და საკაცობრიო კრეატიულობის სტიმულირებას.

გაერთფეროვნების წინააღმდეგ შთამბეჭდავად და დამაჯერებლად ჩამოაყალიბა თავისი აზრი პომიანმა თავის ნაშრომში (პომიანი, 2002: 57-58; 70-76): ყველა ერს აქვს თავისი ენა, გნსხვაგვებული რელიგიები, ადათ-წესები, ისტორიული წარსული, არსებობს სტილისტურად მრავალფეროვანი კათოლიკური ეკლესიები, ორთოდოქსული გუმბათიანი ეკლესიები, პროტესტანტული ტაძრები, სინაგოგები და მეჩეთები მინარეთებით. როგორ შეიძლება ყველაფერი ეს გაერთფეროვნდეს. საფლავებიც კი განსხვავებულია, მღვდლები ანაფორებით თუ უანაფოროდ, წვერებით თუ უწვეროდ. ყველა რელიგია ზემოთს თავის დღესასწაულებს, ღოცულობს დღის სხვადასხვა მონაკვეთში და ა.შ

სახელმწიფოს შიგნით ამას ემატება: პოლიციელთა, სამხედროების, მეხანძრეების რკინიგზელთა სხვადასხვანაირი ფორმა; შენობათა არქიტექტურა; განყოფილებები თუ მაღაზიები იღება, იკეტება და იხვენებს სხვადასხვა საათებსა და დღეებში; ქალაქებისა და სოფლის პეიზაჟები განსხვავდებიან დაგეგმარებით, შენობათა სიმაღლით, არქიტექტურული სტილით, საკვებით, წელიწადის დროთა ცვალებადობით, საზღვრებით, ენით, რელიგიით, ადათ-წესებით, ისტორიული წარსულით. ხდება ხოლმე, რომ თავიანთ ქვეყანას ტოვებენ და სხვა ქვეყნებში უკეთესი ცხოვრების მოსაპოვებლად მიდიან, მაგრამ მათ იქ მიაქვთ თავიანთი ჩვევები, სამზარეულო, რელიგიები და ა. შ.

თუმცა, დღეს მსოფლიო მაინც მიისწრაფვის გაერთფეროვნებისკენ, ანუ ერთნაირი ტექნიკური ინოვაციები, ინტერნაციონალური სტილი მშენებლობაში, ერთნაირი ხიდები და არქიტექტურა, მუსიკა იმკვიდრებს ადგილს და ა. შ., მაგრამ უნდა ითქვას, რომ ტექნიკის ერთფეროვნება არ იწვევს კულტურის ერთფეროვნებას ერთმნიშვნელოვნად.

ამას უნდა დაემატოს, რომ თითოეული ადამიანი ინდივიდუალურია და ადამიანთა მისწრაფებებიც განსხვავებულია, ყველას ხომ არ მოსწონს ერთი და იგივე არქიტექტურა, სტილი,

სიმღერა, ცეკვა, ლექსი, ტანსაცმელი და ა. შ. ეს ფაქტორიც ილაშქრებს ერთფეროვნების წინააღმდეგ. თავის მხრივ, ნაციონალიზმმა, რომელიც გლობალიზაციის ეპოქაში თითქოს წარსულის გადმონაშთი უნდა ყოფილიყო, პირიქით მოხდა, აღორძინება დაიწყო, რომლის ნათელი მაგალითიც, თუნდაც იუგოსლავიის დაშლაა ნაციონალურ პრინციპზე დაყრდნობით.

გარდა ამისა, ყველა ერს გააჩნია თავისი სამშობლო. სამშობლოს ცნება ეხება (წერეთელი, 1990: 107) განსაზღვრულ ადგილს, სადაც ერი სოციალურ შემოქმედებას ეწევა. ერი ხომ სოციალური სუბსტანციაა და უნდა ჰქონდეს სამშობლო, ე. ი. ადგილი, სადაც იგი აღიზარდა, განვითარდა და შექმნა წარსული და აწმყო, ცდილობს მომავალშიც განაგრძოს თავისი არსებობა. სამშობლოს ცნება დაკავშირებულია ბინასთან, ტერიტორიასთან. სამშობლო ის ადგილია, სადაც ერს თავისი ისტორია შეუქმნია და სადაც იგი განსაზღვრულ მომენტში ცხოვრობს. სამშობლოსა და ერის ცნება არ არის ერთი და იგივე, მაგრამ ერთმანეთისგან განუყოფელია.

სოსიური (სოსიური, 1972: 241) წერდა, რომ ნებისმიერ კოლექტივში ერთდროულად მოქმედებს ორი ძალა – მშობლიურობის სული, ანუ ლოკალური შემოფარგელის სული, რომელსაც მე „სულის ყივილს“ ვუწოდებდი, და ერთმანეთთან ურთიერთკავშირის დამყარების სურვილი. სწორედ „სულის ყივილია“, რომელიც ადამიანს არ აძლევს საშუალებას, დაივიწყოს სამშობლო, ენა, სარწმუნოება, ნაცნობი პეიზაჟები და ადგილები და ა. შ. თუ გავითვალისწინებთ კლარკის აზრს (კლარკი, 2015: 70), გამოდის, რომ ადამიანის ცხოვრების მიზანია არა სხეულის არასაჭირო განცხრომის უზრუნველყოფა, არა გონების განვითარება, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ ჩვენი გენეტიკის ინფორმაციის მომავალი თაობისათვის გადაცემა.

დღეს ხომ ენობრივი ჩვევებისა და სტრუქტურათა თანდაყოლილობის საკითხი შეისწავლება მოლექსული გენეტიკის თვალსაზრისით, რადგან ენა გენეტიკურად განსაზღვრული ფენომენია.

ვარაუდობენ, რომ (გამყრელიძე, 2003: 487) ენობრივი კომპეტენცია, ანუ ადამიანის თანდაყოლილი უნარი, განისაზღვრება ერთი სპეციალური გენით – „ენის გენით“. იგი გამოვლენილი იქნა ადამიანის გენომში. გენი არის დნმ-ის მონაკვეთი, რომე-

ლიც განსაზღვრავს ცილის მოლეკულას; ცილები განსაზღვრავენ ორგანიზმის ყველა ნიშან-თვისებას. გენომი კი არის გადარჩენილი გენების ერთობლიობა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

ალბერი, 2007 – Albert M. La France et la mondialisation, Presses universitaires de France, 2007.

ალპატოვი, 2000 - Алпатов, В. М., Глобализация и развитие языков, [http:// antiglob.ru](http://antiglob.ru) (st) алпатов, htm.

აჟეჟი, 2000 – Hagege Cl., Halte à la mort des langues, Paris, 2000.

ბიულოვი, 2007 – Bülow, Katarina von, enquête sur une identité. Témoignage, Collection PENSEZ L' EUROPE, Identité et mémoire, Paris, 2007.

გამყრელიძე, 2008 – გამყრელიძე თ., ზ, კიკნაძე, ი. შადური, ნ. შენგელაია, თეორიული ენათმეცნიერების კურსი, თბილისი, 2003.

დავითაშვილი, 2003 – დავითაშვილი ზ., ნაციონალიზმი და გლობალიზაცია, თბილისი, 2003.

კუიზენიე..., 2007 – Cuisenier J. et Segalin M., Ethnologie de l' France, Que sais-je., Paris. 2007.

თოფნიშვილი, 2010 – თოფნიშვილი რ., ხუციშვილი ქ., გუჯუჯიანი რ., თეორიული ეთნოლოგია, თბილისი, 2010.

თოფნიშვილი, 2013 – თოფნიშვილი რ., ეთნოლოგიური მეცნიერების შესავალი, თბილისი, 2013.

კლარკი, 2015 – Кларк Д. Р. Микробы, гены и цивилизация, Москва, 2015.

იზარი, 1991 – Izard P. Bonte, M. Dictionnaire de l' ethnologie l' anthropologie, Paris, 1991.

იუნესკო – Unesco, [http:// fr.wikipedia..org/wiki/culture](http://fr.wikipedia.org/wiki/culture).

კოსიჩენკო, 2013 – Косиченко А. Г., Глобализация и религия, Журнальный клуб Интелпрос „Век глобализации“, №1, 2013.

მიულერი, 2007 – Müller H., Mémoire historique et identité nationale, Collection PENSER L' EUROPE, identité et mémoire, 2007.

კოლოკვიუმი..., 2006, XI - XI e Colloque ..., 2006 – XI e colloque de sémiotique de la francophonie: „Performances et objets culturels”. 31 janvier, 2006.

პომიანი, 2007 – Pomian, K., La diversité européenne: Présent et avenir. Colletion PENSEZ L' EUROPE. Diversité et culture, Paris, 2007.

რიდლი, 2011 – Ридли М., Секс и эволюция человеческой природы, ЭКСМО, Москва, 2011.

სოსიური, 1997 – Сосюр Ф. де, труды по языкознанию, Москва, 1997.

სინერჯი, 2006 – Sinergies Monde, 2006, №1 Vienne, novembre, 2006.

სურგულაძე, 2003 – სურგულაძე ი., ეთნოკულტურა და ეთნოსთა ამბოხი ეროვნულ ისტორიაში, იხ. წიგნში „მითოსის, კულტი, რიტუალი საქართველოში, თსუ, თბ., 2003.

შნაპერი, 2007 – Schnapper D., Mēmoire et identitē au temps de la construction europēenne, Collection PENSER L'EUROPE, identitē et mēmoire, Paris, 2007.

ყულიჯანაშვილი, 2001 - ყულიჯანაშვილი ა., კულტუროლოგია, თბ., 2001.

წერეთელი, 1990 – წერეთელი მ., ერი და კაცობრიობა, თბ., 1990.

ჰერსტი, 2005 – Hersti p., tompsoni g., globalizacia, Tbilisi, 2005.